

Vreme je za sporazum Pregovori između Srbije i Kosova

Lideri Srbije i Kosova vratili su se za pregovarački sto u julu, posle dvogodišnje pauze. Ali „sedanje za pregovarački sto“ i „postizanje kompromisa“ su dve različite stvari. Za postizanje trajnog i primenjivog sporazuma potreban je posvećen, liderski pristup predstavnika Kosova, Srbije i međunarodne zajednice. Političarima iz Srbije i sa Kosova veći rizik predstavljaju potencijalne domaće negativne reakcije na „pristajanje na sporazum“ od eventualnog besa međunarodnih predstavnika zbog neuspeha oko postizanja sporazuma. Postoje načini da se ovaj destimulativni kontekst oslabi. Međunarodna zajednica ima dovoljno „štapova i šargarepa“ da promeni percepciju lidera o njihovoj domaćoj ranjivosti. Do ublažavanja zabrinutosti na domaćem terenu moglo bi se doći ulaganjem dovoljnog broja „šargarepa“ čime bi se podiglo poverenje javnosti u proces. EU ima mnogo toga da ponudi stanovništvu Srbije i Kosova, dok SAD imaju uticaj potreban za uspešne pregovore.

Ovaj izveštaj zasnovan je rezultatima radionice u organizaciji CIG-a na kojoj je učestvovala grupa analitičara iz Srbije i sa Kosova, održanoj od 24-26. jula 2020. godine na Kopaoniku u Srbiji. Razgovori su bili fokusirani na novu političku dinamiku, obnovljene pregovore i eventualni ishod dijaloga. Radionica je deo projekta o odnosima Srbije i Kosova koji je podržan od strane Saveznog ministarstva spoljnih poslova Švajcarske. Potpredsednik CIG-a Špetim Gaši pripremio je izveštaj. Izveštaj ne odražava nužno stavove pojedinačnih učesnika, CIG-a ili Švajcarskog saveznog ministarstva spoljnih poslova.

Pat pozicija koji ne donosi negativne posledice

Lideri Srbije i Kosova osećaju se ugroženo na domaćem terenu, dok ne postoji dovoljan međunarodni pritisak za kompromis. Štaviše, kosovsko rukovodstvo je u rasulu. Predsednik Hašim Tači suočen je sa potencijalnom optužnicom za zločine protiv čovečnosti, dok nepopularni premijer Avdulah Hoti vodi krhku koaliciju. S druge strane, predsednik Srbije Aleksandar Vučić je dobio dominantan mandat na parlamentarnim izborima, ali izgleda da njegova izborna pobeda ne može da se pretoči u mandat za „ustavne ustupke“ oko Kosova.

- Vladajuća politička elita Kosova je u rasulu. Fundamentalna politička rekonfiguracija će se dogoditi onog trenutka kada Specijalni sud Kosova potvrdi svoje optužnice protiv kosovskih lidera, uključujući Tačija. Hotija smatraju za premijera „na kratki rok“ i kao takav se verovatno neće fokusirati na dugoročne ciljeve, kao što je postizanje mirovnog sporazuma sa Srbijom. Kratkoročni gubici u pregovorima obično kasnije mogu da se „unovče.“ Hoti ima malo podsticaja da preduzme odvažne inicijative koje za njega

donose značajne kratkoročne troškove, ali i dugoročne koristi koje on sam verovatno ne bi mogao da iskoristi. Za razliku od Hotija, Vučić je lider koji ima duži „rok trajanja“. Takav je i lider opozicionog Pokreta Samoopredeljenje (VV) Aljbin Kurti, koji bi mogao biti spremniji na kompromise, jer će i on moći „ubere“ beneficije koje bi oni doneli u budućnosti, dok bi imao dovoljno vremena da se oporavi od eventualnih kratkoročnih gubitaka. Deo rekonfiguracije kosovske političke scene takođe bi mogli biti i vanredni parlamentarni izbori, ali verovatnija je rekonstrukcija vlade, gde bi se Demokratska stranka Kosova (PDK) Kadrija Veseljija pridružila vladajućoj koaliciji. Društvena i politička polarizacija je glavna prepreka za kompromis sa Srbijom. Specijalni sud mogao bi da još više zakomplikuje stvari. Pregovori sa Srbijom dok su bivši lideri Oslobođilačke vojske Kosova u zatvoru mogli bi se smatrati izdajom onih koji su „oslobodili Kosovo.“ Shodno tome, Hotijeva vlada bi sve više oklevala da pregovara sa Srbijom, a od političkih partija na Kosovu treba očekivati da će preispitati svoje stavove o dijalogu nakon što je prva optužnica bude opečaćena.

- Kurtijeva VV se u anketama kreće na oko 50 procenata popularnosti, skoro jednako kao Vučićeva Srpska napredna stranka (SNS). Mirovni sporazum sa Srbijom bez VV je moguć, ali malo verovatan. U isto vreme, VV ni u kom slučaju neće podržati trenutnu kosovsku vladu. Veseljijev PDK i Alijansa za budućnost Kosova Ramuša Haradinaja (AAK) nisu skloni da štite Hotija od posledica kompromisa i ne smatraju da je sporazum hitan. Međutim, oni će pod bilo kojim okolnostima podržati vladu kako bi izbegli pre vremena izbore na kojima bi loše prošli. Vlada Hotija verovatno neće uspeti da reši složeni sukob sa Srbijom.
- SNS u osvojio je solidnu većinu na poslednjim izborima u Srbiji, ali ovaj izborni mandat ne prelazi nužno u mandat za postizanje velikih kompromisa na Kosovu, poput priznanja. Većina građana Srbije protivi se priznanju Kosova. Predsednik Vučić verovatno neće ugroziti podršku koju postizanjem mirovnog sporazuma sa Kosovom. Preostala opozicija u Srbiji je u rasulu i kao takva verovatno neće doprineti stvaranju uslova za politički proboj oko ovog pitanja. Većina opozicije je čak i manje spremna od SNS-a za postizanje mirovnog sporazuma sa Kosovom.
- Članstvo u EU ostaje snažan podsticaj i katalizator koji bi mogao da podstakne Srbiju da krene ka kompromisu sa Kosovom. Iako mnogi imaju dileme oko članstva u EU, većina građana Srbije ga i dalje podržava. Za mnoge članstvo u EU u zamenu za odustajanje od Kosova bi moglo biti „bolno, ali prihvatljivo rešenje.“ Ali, čini se da EU nije spremna da ponudi ubrzan proces i Srbija ne smatra da je ispunjavanje kriterijuma hitno. Pored toga, EU insistira da Srbija da ispuni sve ostale kriterijume, posebno one koji se odnose na vladavinu prava. Baš kao ni na Kosovu, ni u Srbiji uslovi nisu zreli za istorijski kompromis.

Kosovo i Srbija su u pat-poziciji koja ne donosi negativne posledice. Čini se da je međunarodna zajednica spremna da još jednom pogura proces, ali lideri u Srbiji i na Kosovu su zadovoljni zastoje, pošto nema negativnih posledica za njih. Međutim, jednom kada izgube status lidera koje Brisel preferira, pošto postoje indicije je EU dosta neprekidnih praznih obećanja, zastoj može početi da proizvodi negativne posledice i lideri bi mogli postati spremniji da uđu u pregovore koji bi doneli produktivne rezultate. Povećanje cene „pat pozicije“ za lidere je ključni faktor uspešnih pregovora. Međunarodna zajednica bi trebala da „izbegavanje potpisivanja“ učini skupljim od „potpisivanja.“ Prosto učešće u pregovorima, koje lideri u velikoj meri čine da

bi se zaštitili od međunarodnog pritiska i nastavili da izgledaju kao „dobri momci“, ne bi trebalo da bude više zadovoljavajuće za međunarodnu zajednicu. Vreme je da se dođe do rezultata.

Obnovljeni pregovori

Prethodni haotični i nekonzistentni naponi međunarodne zajednice počeli su se postepeno oblikovati u bolje koordinisanu diplomatsku mirovnu inicijativu. Jednostrani naponi izaslanika predsednika Trampa Ričarda Grenela ugušeni su nakon što je Specijalni sud Kosova objavio da postoji predlog optužnice protiv predsednika Tačija. Ubrzo nakon toga, nemačka kancelara Angela Merkel i francuski predsednik Emanuel Makron podržali su novu inicijativu EU na čelu sa visokim predstavnikom EU Đozepom Boreljom, a kojom rukovodi izaslanik EU Miroslav Lajčak. Čini se da ga i SAD podržavaju i pristaju da EU ostave vodeću ulogu u procesu. Inicijativa EU ima jasan cilj, sveobuhvatnu normalizaciju između Kosova i Srbije, ali još uvek pokušava da shvati kako do nje da dođe i šta ona zapravo znači. Dobar plan treba da ima i jasne ciljeve i strategije za njihovo postizanje. Čini se da plan EU ima prvo, ali ne i drugo.

- Uz diplomatsku podršku Nemačke i Francuske, Srbija i Kosovo započele su novi proces fokusirajući se na ciljeve, a ne na razlike, i pokušavaju da ih usklade. Oni imaju niz zajedničkih ciljeva, koji su takođe u skladu sa njihovim nacionalnim interesima: članstvo u EU, mirno rešavanje spora, dobre ekonomske odnose.
- Izgleda da su se nemačka kancelarka Merkel i francuski predsednik Makron lično obavezali da nadgledaju pregovarački proces, koji žele da zaključe mirovnim sporazumom lišenim političkih nejasnoća. Međunarodni posrednici takođe treba da stave do znanja stranama u procesu da njihova podrška nije neodređena ili bezuslovna. Za razliku od prethodnog briselskog procesa, fokus nove inicijative je na političkim sporovima.
- Kosovo bi se trebalo fokusirati na ono što može dobiti od EU: priznanje od strane pet članica EU koje ne priznaju nezavisnost (od kojih su četiri istovremeno i četiri članice NATO koje ne priznaju), status kandidata za članstvo u EU. Istovremeno, treba da prestane da bude fokusirano na ono što ne može dobiti od Rusije i Kina: članstvo u UN. Priznanje Srbije trebalo bi da bude prioritet za Kosovo, ali ne i glavni prioritet. Kosovo bi trebalo da izvrši prekomponovanje prioriteta, fokusirajući se priznanje pet zemalja EU, i ostavljajući po strani priznanje Srbije. Trebalo bi da pusti EU da pregovara u vezi priznanju sa Srbijom, pošto ima više mogućnosti da ga isposluje.
- Međunarodna zajednica treba da izradi konačni sporazum i da strane razmotre nacrt. Dugotrajni pregovori mogli bi da podriju pregovarački zamah i kredibilitet EU kao aktera sposobnog da se brine o svom „dvorištu.“
- Uloga SAD u vršenju uticaju na Kosovo je nezamenljiva. Za razliku od EU koja ne može da direktno da lobira za priznanje Kosova direktno pet država članica koje ga ne priznaju, SAD mogu da otvoreno lobiraju i da imaju bolji ugled na Kosovu. Postojeća saradnja SAD i EU je u tom procesu minimalna. Za uspeh im je potrebno više koordinacije i saradnje. Suparništvo SAD i EU na Kosovu povećalo je nestabilnost rušenjem prilično snažne i efikasne vlade usred pandemije. Rivalitet između SAD i EU trebalo bi izbegavati po svaku cenu. SAD i EU, a ne Kosovo i Srbija, trebalo bi da budu na mestu pokretača i da iskoriste svoj uticaj za izgradnju zamaha u pregovorima i uslova za dogovor.

- Pregovarački pristup EU deluje pragmatično i funkcionalno, i ima za cilj da prvo za stavi neke građivne blokove, poput jačanja ekonomske saradnje i rešavanja sudbine nestalih, pre nego što pređe na osetljivija pitanja. U sledećoj fazi, EU bi trebalo da upotrebi svoju „tvrdu artiljeriju“, Merkel i Makronom, i da zajedno sa Vašingtonom, „uguraju“ strane u kompromis.

Čini se da se novi pregovarački proces kreće ka obliku „normalizacije bez priznanja“, na izgled neophodnom koraku pre konačnog rešavanja statusa. Ne očekuje se brzi preokret u Srbiji u odnosu na stav „Kosovo je Srbija“, jer bi to moglo potkopati moć SNS-a. Takođe bi mogao otvoriti Pandorinu kutiju srpske unutrašnje politike. Srpsko i kosovsko rukovodstvo već godinama podstiču propagandu ističući važnost „nastavka borbe“ i time su se nehotice doveli u težak položaj za pregovaranje. Sada im treba vremena da pripreme javnost za eventualne drastične promene. Sporazum s priznanjem najverovatnije će biti zaključen tek kad Srbija bude neposredno pred članstvom u EU. Čini se da su ključne države članice EU odlučne da ne prime nove članice sa nerešenim velikim sukobima. Iako se Kosovo možda nerado zalaže za „normalizaciju bez priznanja“, eventualno priznanje od strane članica EU je još važnije. Pet država EU koje ne priznaju nezavisnost Kosova, najavilo je da će razmotriti priznanje ukoliko se postigne sporazum između Prištine i Beograda.

Poželjni ishod

Željeni ishod pregovora je postizanje sveobuhvatnog sporazuma koji odnosi društava Srbije i Kosova stavlja u pozitivnu putanju, preokrećući time vekovne negativne trendove. Prijateljski odnos između Kosova i Srbije u bliskoj budućnosti nije verovatan, ali moguće je započeti takav odnos.

Protivnici obnovljenog srpsko-albanskog sukoba čine većinu i u kosovskom i u srpskom društvu. Predsednik Vučić je nedavno primetio da je „samo jedan odsto Srba spreman da se bori za Kačanik“, mali grad na jugu Kosova. Pokazatelj uspeha će biti kada ovi „protivnici sukoba“ odu korak dalje i postanu „promoteri mira.“ Prihvatanje sporazuma u javnosti moglo bi imati višestruku korist u drugim oblastima.

- Paralelno sa pomaganjem rešavanju spora, međunarodna zajednica treba aktivnije da podržava demokratske reforme u Srbiji i na Kosovu. Istorija je pokazala da promena ka demokratiji povećava mogućnosti za jaču posvećenost mirnim rešenjima, jer su demokratije i zasnovane na različitosti mišljenja i mogućnosti postizanja kompromisa.
- Dobar sporazum treba da ukloni sva ograničenja na granicama, omogućavajući slobodan protok ljudi i roba.
- Snažna EU izlazi iz procesa koji pokazuje da bi mogla uspešno i svrsishodno da se bavi problemima u svom dvorištu pre nego što poželi da postane globalni igrač.
- Srpsko-albanski odnos u idealnom slučaju ne bi više trebalo da oblikuje samo politički lideri, mitovi i priče, već ekonomska saradnja, akademska i kulturna razmena i društveni odnosi.

Srbija i Kosovo ostaju siromašni, politički polarizovani i socijalno konzervativni, što su sve elementi koji nisu povoljni za postizanje mira između bivših neprijatelja i za razvoj demokratije.

Međunarodna politička i ekonomska podrška nakon sporazuma jednako je važna koliko i podrška posredovanju u sukobu. Izgledi za mir nisu dobri. Postoji osećaj umora od sukoba, ali i osećaj umora od dijaloga. Premali napredak predugo traje. Vlade i ljudi su loše pripremljeni za suočavanje sa izazovima i pristajanje na kompromise. Pregovori i sporazumi ne donose samo koristi. Donose i troškove, političke ili materijalne. Kompromisi mogu koštati političare moći, posebno kada javnost nije spremna. Ali sami političari su krivi što nisu pripremili javnost da prihvati troškove. Međunarodna zajednica ne bi više trebalo da smatra sadašnje vođe Kosova i Srbije „jedine garante stabilnosti.“ Kosovski i srpski lideri u poslednje dve decenije bili su „ponekad piromani, ponekad vatrogasci, ali nikada mirotvorci“. Vreme je da Srbi i Albanci jednom i zauvek pobegnu iz „etničke zamke“ putem sveobuhvatnog mirovnog sporazuma. Vreme je za sporazum.

Učesnici

Po abecednom redu

Beljulj Bećaj, analitičar
Špetim Gaši, Savet za inkluzivno upravljanje
Ismet Hajdari, novinar
Milivoje Mihajlović, novinar
Petar Miletić, analitičar
Igor Novaković, Savet za inkluzivno upravljanje
Zoran Ostojić, analitičar
Dejan Radenković, političar
Jovana Radosavljević, analitičar
Aleks Roinišvili Grigorev, Savet za inkluzivno upravljanje (preko video linka)
Nedžmedin Spahiu, analitičar